

METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ

Bağdaşıklık,

Tutarlılık,

Bilgisellik,

Metinlerarasılık,

Durumsallık,

Amaçlılık,

Kabul edilebilirlik

- **Bağdaşıklık**

Metin, cümle parçalarının birleşimiyle bir ağ oluşturur. Metinde yer alan her bir cümle parçası kendinden önce veya sonra gelen cümle parçası veya parçalarıyla ilişki içindedir. **Zamir, bağlaç, eksilti, gönderim, tekrar vb. yüzey yapıyla ilgilidir.**

Bağdaşıklık, bir metnin önermelerini düzenleyen ilişki ağıdır.

(Cümle dilsel birimdir, özne-yüklem gibi dilbilgisel yapıya sahiptir. **Önerme ise doğru veya yanlış olabilen anlambirimdir. Cümleden bağımsız değerlendirilir.**)

- **Bağdaşıklık (Cohesion)**

Metnin devamlılığı açısından bağdaşıklık önemli bir ölçüttür. Bağdaşıklık için **gönderim ögeleri, kullanım/yineleme, veya bağlayıcı ifadeler** gibi aygıtlar kullanılabilir.

- **Bağdaşıklık**

Sıfatlar, zamirler... **gönderim ögeleridir.**

Ali, bütünlemeye kaldı. Bu durum onu çok üzdü.

Onun güzelliği dillere destandı. Çok güzel kadını Ayşe çok

- **Bağdaşıklık**

Çağrışımlar bizim uzun dönem hafızamızda depolanan bilgimiz üzerine temellidir ve dolaylı art gönderimlerin kullanımı ve yorumlanmasında önemli bir rol oynarlar.

*Kar üstüne parmağından üç damla kan düştü. **Beyaz** üzerinde **kırmızı** güzel durdu, diye düşündü.*

- **Bağdaşıklık**

Bağlayıcı ifadeler bağlaçlar, seçim sağlayıcı ifadeler, anlamın yönünü değiştirenler, özetleyen, sonuç veya anlam ilişkisi kuran kelimeler de bağdaşıklık unsurunu tamamlar.

Bu, şu, o, aklıma gelmişken, aksine, özetle, sebebiyle, kısacası, yalnız şu da var...

- **Tutarlılık (Coherence)**

Tutarlılık, mental bir olgudur. Dil kullanıcısı, tutarlılığı metindeki farklı bilgi birimlerini birleştirerek kurar. **Metinsel tutarlılık bir mantık ilişkisine (neden-sonuç, ama.-sonuç, koşul, karşıtlık, genelleme, örnekleme) dayanır.** Konu devamlılığı ve zaman devamlılığı da metinsel tutarlılık açısından gereklidir.

- **İlişkisel tutarlılıkta** tutarlılık ilişkileri iki metin parçasını birbirine bağlayan ilişkilerle ilgilidir; neden-sonuç, sorun-çözüm gibi. Bunlar yeni **mental yüzeyler kuran dilbilimsel ifadelerdir.** Bağlaçlar (çünkü, bu yüzden, ancak, fakat...) bazı kalıp ifadeler zihnimize anlamı kurmamıza yardımcı olan **mental yüzeyler** oluşturur.
- **Neden-sonuç** → “Yağmur yağdı, bu yüzden ıslandım.”
- **Sorun-çözüm** → “Arabam bozuldu, tamirciye götürdüm.»
- **Çok çalıştı. Sınavı kazandı (değerlendirin)**

- **Bilgisellik (Informativity)**

Bir metin, bilgisellik açısından değerlendirilirken daha **genel mi yoksa daha özel mi bir bilgi taşıdığına**, **daha çok somut mu yoksa soyut mu bilgi taşıdığına**; **metinde yer alan bilginin gerçeklik durumuna**; **yani daha fazla veya daha az kurgusal veya gerçek dünyayla ilgili bilgi taşıdığına**, bilginin nesnelere (insanlar, hayvanlar, bitkiler, doğa, nesnelere vb. olabilir); taşıdığı bilgiye bakılır. Edebî metinlerde çok sayıda **metafor, ironi, deyim** olması anlamayı zorlaştıran önemli etkenlerdir.

- **Bilgisellik (Informativity)**

- “Güneş doğudan doğar.” **Değerlendirme:** ortak bilgi, bilgisel değeri düşük, herkesçe bilinir, yeni değil.
- “Modern insan yalnızlıkla kuşatılmıştır.”
Değerlendirme: Soyut, felsefi ve tartışmalı bilgi
- “Ejderhalar yüksek dağların ardında yaşarlar.”
Değerlendirme: Kurgusal, gerçek dünyaya ait olmayan ama yine de anlamlı bilgi.

- **Metinlerarasılık**

- 1) Bir metin diğer metinlere ima yollu gönderimde bulunabilir.
- 2) Bir metnin temel yapısı dışında kalan ve onu çevreleyen başlıklar, nszler, dipnotlar, ithaflar, notlar, resimler, kapak düzenlemesi vb. gibi unsurlar arasında bir ilişki olabilir
- 3) Bir metin belli bir türün parçasıdır ve bu metnin düzenlenmesinde aynı türdeki diğer metinler arasında düzenleme açısından bir ilişki olabilir.

- **Metinlerarasılık**

4) Bir metin diğer metinlerle ilgili açık veya kapalı bir eleştirel yorum taşıyabilir ki bu tür bir ilişki *metatextuality* denir.

Aşağıdaki cümleleri metinlerarasılık bağlamında değerlendirin.

- “Yaş otuz beş! yolun yarısı eder. / Dante gibi ortasındayız ömrün.”
- “Şimden girü çarşıda, bazarda ve dahi mektepte Arapçadan gayrı bir dil konuşılmaya.”
- “Benim adım kırmızı, ama proje deadline’ı daha da kırmızı.”
- “Ne içindeyim kampüsün ne de büsbütün dışında.”

- **Durumsallık (Situationality)**

Durumsallık, durum yönetme ve durumsal bilgiyle ilgilidir. Bir yönüyle sosyolinguistik diğer yönüyle metin bağlamı (edimbilim) ile ilişkilidir.

Tiyatro sahnesinde birinin “**Yangın var!**” demesiyle şu an sınıfta birinin “Yangın var!” demesi arasındaki fark durumsallık örneğidir. Aynı şekilde “**pavyon**” sözcüğünün Türkiye’de ve Azerbaycan’da farklı anlamlar taşıması da kavramların durumsal ve kültürel (sosyolinguistik) bağlama göre değiştiğini gösterir.

- **Amaçlılık (Niyet)**

Her metin bir amaca hizmet eder. Kurmaca metinlerde, ayrıca, kurmaca kişilerin ayrı ayrı amaçlarından söz edilebilir. Bu amaçlar da çoğu kez, metin kurucunun amacıyla ilişkilidir. Bilimsel metinlerde ise, kurmaca kişiler söz konusu olmadığı için, yalnızca metin kurucunun amaçlarından söz edilebilir.

- *“Bu kasabadan bir gün mutlaka gideceğim.”*
- *“Bu çalışmanın amacı, sosyal medya kullanımının akademik başarı üzerindeki etkisini incelemektir.”*
- *“Sadece bugün %50 indirim!”*

- **Kabul edilebilirlik**

Bağdaşılık ve tutarlılık metin merkezli ölçütlerken niyetlilik verici (yazar/konuşmacı) kabul edilebilirlik ise, alıcı (okuyucu/dinleyici) merkezli ölçütlerdir. **Kabul edilebilirlik, metnin alıcısıyla ilgilidir.**

Öğrencinin devamsızlık dilekçesi

- “Hocam naber, birkaç gündür okula geledim, aslında gelebilirdim ama yine de kısmet değilmiş. Devamsızlığımın dikkate alınmamasını rica ediyorum.” (kabul edilebilirlik açısından sorunlu)

Doktorun hastaya cevabını kabul edilebilirlik yönünden değerlendirin:

- “MR görüntülemeye L4-L5 disk herniasyonu ve nöral foramen daralması mevcut”

• UYGULAMA METNİ

Sabah okula geç kaldım. Servis çoktan gitmişti. Bu yüzden otobüse binmek zorunda kaldım. Otobüs her zamankinden daha kalabalıktı. İnsanlar kapının önünde birikmişti. Bu durum beni iyice strese soktu. Sınavın başlayacağını düşündükçe kalbim daha hızlı atıyordu. Neyse ki öğretmen henüz sınıfa gelmemişti.

- **I.Aşama: Önermeleri bulun (9 adet)**

Sabah okula geç kaldım. Servis çoktan gitmişti. Bu yüzden otobüse binmek zorunda kaldım. Otobüs her zamankinden daha kalabalıktı. İnsanlar kapının önünde birikmişti. Bu durum beni iyice strese soktu. Sınavın başlayacağını düşündükçe kalbim daha hızlı atıyordu. Neyse ki öğretmen henüz sınıfa gelmemişti.

- **2. Aşama: Bağdaşlıklık unsurlarını işaretleyin**

Sabah okula geç kaldım. Servis çoktan gitmişti. **Bu yüzden** otobüse binmek zorunda kaldım. Otobüs her zamankinden daha kalabalıktı. İnsanlar kapının önünde birikmişti. **Bu durum** beni iyice strese soktu. **Sınavın başlayacağını düşündükçe** kalbim daha hızlı atıyordu. **Neyse ki** öğretmen henüz sınıfa gelmemişti.

- **3.Aşama:Tutarlılık analizi yapın**

Geç kalma

Servisi kaırma

Otobüse binme

Stres

Sınav kaygısı

Rahatlama

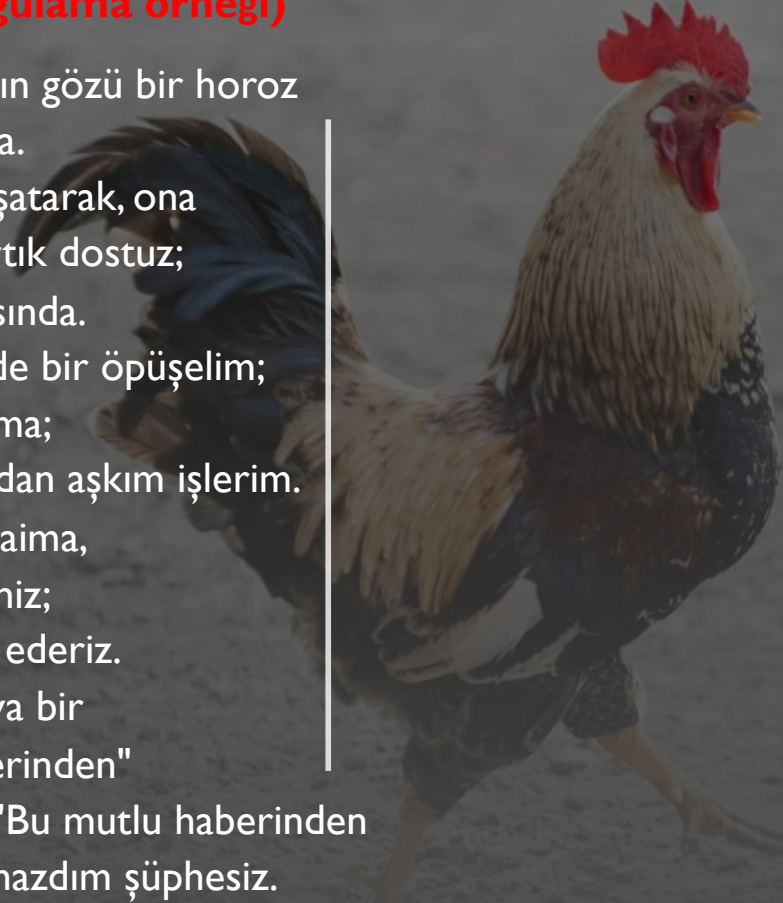
- **Ortaokul öğrencilerinde sık görülen metinsel sorunlar**

- Konu bütünlüğü eksikliği
- Zamir belirsizliği
- Geçiş zayıflığı
- Mantıksal kopukluk

• Horoz ile Tilki (Uygulama örneđi)

Görmüş geçirmiş, anasının gözü bir horoz
Tünemiş bir ağacın dalına.
Kurnaz tilki, sesini yumuşatarak, ona
Dedi ki: "Kardeşçığım, artık dostuz;
Barış oldu hayvanlar arasında.
Müjde getirdim sana, in de bir öpüşelim;
Ama Allah aşkına oyalanma;
Çünkü bilirisin ya, başımdan aşkım işlerim.
Oysaki siz serbestsiniz daima,
İşleri düşünemeye bilirsiniz;
Hem artık siz yardım da ederiz.
Ama, kuzum, in de aşağıya bir
Doya doya öpeyim gözlerinden"
"Kardeşim" dedi horoz, "Bu mutlu haberinden
Daha güzel bir haber almazdım şüphesiz.

Bu nefis
Bu mutlu haberinden.
Üstelik bunu senden öğrenmekle
Sevincim iki kat oldu.Ama, dur hele.
Bunu müjdelemek için olacak,
Bak iki tazı geliyor koşarak"
Hızlı da koşuyorlar; haydi ben ineyim de
Hep birden öpüşelim tazılar geldiğinde.
"Hoşça kal " dedi tilki, "Yolum biraz uzunca,
Kutlarınız bu barışı yeniden buluşunca."
Çabuk toplayıp tası tarağı,
Külhani bir anda tırmandı dağı.
Bir iş çıkmamıştı numarasından.
O sırada çalının arkasından,
İhtiyar horoz kıs kıs gülüyordu.
Oyunbazı oynatmak pek tatlı oluyordu.

**La Fontaine'den çeviren; Orhan Veli
Kanık**

- **Metin inceleme**

Amaç (Tilkinin amacı, horozun amacı, amaçların örtüşmesi)

Niyeti farklı bir yöne çevirebilme, nezaketi elden bırakmamak, açık ifade yerine dolaylı ifade (karakter özelliği)

Tilkinin mesajının (Hayvanlar arasında barış olduğu) nedeni

Mesajın alıcı tarafında kabul edilebilirlik düzeyi ve sebebi

Yardım sözü vermek, kardeşlik duygularını pekiştirmek, sarılmak (tutarlılık)

Horozun durumu kabul etmesi (inandırıcılık) ama bir şartla

Durumun açıklığı ve anlaşılabilirlik düzeyi

Barış ilan edildiği-yanlış bilgi ile iki tazının barış sevinciyle koşarak gelmesi-yanlış bilgiyle cevabı

DERS SONU

- Beni dinlediđiniz için teŖekkürler...